

การศึกษาความเป็นไปได้เกี่ยวกับการจัดตั้งยุติธรรมชุมชน
เพื่อระงับข้อพิพาท: ศึกษาเฉพาะพื้นที่อำเภอเขาฉกรรจ์
จังหวัดจันทบุรี

4

The Feasibility Study on Community Justice
Establishment for Dispute Resolution: A Study of
Khaokitchakut District, Chanthaburi Province

Article History

Received: June 15, 2019

Revised: August 22, 2019

Accepted: September 30, 2019

กุลปราณี ศรีไย¹
ณัฐนันท์ ศรีสมบุรณ์²

บทคัดย่อ

ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมไทยในปัจจุบันที่มีสาเหตุหลักมาจากความเป็นกลไกระบบราชการขนาดใหญ่และใช้ทรัพยากรมาก ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมในหลายขั้นตอนต้องใช้เวลาเนิ่นนาน ส่งผลให้ปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลมีจำนวนมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหา “คดีล้นศาล คนล้นคุก” รวมถึงปัญหาที่ประชาชนยังไม่มีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมในระบบงานยุติธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือก โดยการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบงานยุติธรรมในระดับตำบล หมู่บ้าน และชุมชน สำหรับภาครัฐให้เป็นหน่วยงานสนับสนุนพัฒนาและส่งเสริมการดำเนินงานของภาคประชาชนในรูปแบบของศูนย์ยุติธรรมชุมชนอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเพื่อการเสริมสร้างความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice) อันจะนำไปสู่การลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลและลดปริมาณผู้ต้องขังที่มีจำนวนมากขึ้นในปัจจุบัน ตลอดจนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมีศักยภาพมีความปลอดภัย และเป็นสังคมที่มีความสมานฉันท์หรือความสามัคคีปรองดองกันมากยิ่งขึ้นต่อไปจากหลักการอันเป็นสาระสำคัญดังกล่าวจึงให้มีความหมายว่าด้วยยุติธรรมชุมชน เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรมตามแนวความคิดยุติธรรมชุมชนในปัจจุบันยังไม่มีกรอบแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและยังไม่มีกฎหมายรองรับ การปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เป็นผลให้การดำเนินงาน

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

Lecture of Law Faculty of Law Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi

² สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีอาญาพระโขนง สำนักงานอัยการจังหวัดพระโขนง กรุงเทพมหานคร

Office of Special Prosecutor, Dept. of Phra Khanong, Phra Khanong Provincial Attorney Office, Bangkok

ดังกล่าวยังไม่สามารถบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ จึงสมควรกำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการยุติธรรมระดับชุมชนเพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานยุติธรรมชุมชนและรองรับการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องมีกฎหมายมารองรับดังนั้น จึงมีความจำเป็นของบุคลากรในทางการศึกษารายวิชานิติศาสตร์ที่ต้องใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยเน้นนักศึกษาเป็นศูนย์กลาง และเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีโอกาสลงไปใกล้ชิดกับสังคม และท้องถิ่นเพื่อรับทราบปัญหาและร่วมแก้ไขปัญหาของคนในสังคม ในท้องถิ่น เพื่อเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดความรู้อันช่วยสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นได้

จากผลการวิจัยที่ได้จากการระดมความคิดเห็นโดยการสนทนากลุ่มเจาะจงเห็นว่า การลงโทษนี้ไม่เหมาะสมกับชุมชนควรเน้นไปที่การแก้ไขผู้กระทำความผิดมากกว่า ดังนั้น หากมีการจัดตั้งยุติธรรมชุมชนขึ้นมาก็จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาคriminalข้อพิพาทและสามารถระงับข้อพิพาทได้ดียิ่งกว่าการนำคดีขึ้นสู่ศาลในทุกกรณี

คำสำคัญ: การจัดตั้ง, ยุติธรรมชุมชน, อำเภอลำลูกเกด, จังหวัดจันทบุรี

Abstract

The problem of Thai justice system today is mainly due to the large bureaucratic mechanisms and the use of resources a lot. The process of justice in many stages takes a long time. As a result, the number of lawsuits enters into the court process has increased which leads to the problem of “division of cases and offenders “ as well as the lack of channels for public participation in the justice system. Therefore, it is necessary to enhance the effectiveness of the mainstream justice system. The alternative justice system by creating a mechanism for public participation in the justice system at the sub-district, village and community level, in which the government needs to support, develop and promote the operation of the public sectors in the form of Community Justice Centers, Community Justice Volunteers and Community Justice Network in order to promote social justice. Which will lead to reduction of the number of cases enters into the court and the number of the prisoners that have too much currently, as well as lead to strengthening community that has potential and safety and harmonious or reconciled society further more. Based upon these principle, that must be a law on community justice due to cur-

rently there are no clear guidelines for public participation in justice according to the community justice concept, and there are no laws to support the working of related departments or organizations. As a result, the objectives of the mentioned operation cannot be achieved. Therefore, it is necessary to stipulate the laws that encourage public participation in justice community level to be a tool for the promotion of public participation in community justice and support of the operation of related departments or organizations. Hence, it is important for the academic personnel of law subject to use the learning and teaching process that focus mainly on the student center and provide an opportunity for the students to work with the community and local in order to acknowledge problems and find solution together with people in the society and local to be an element for knowledge transfer which will promote stronger community justice process.

According to this research, comments from the group discussions clearly show that fighting is not suitable for communities that have tried to solve political problems. Disputes and can better dispute disputes than bringing the case to court in all cases

Keywords: Community, Establishment Justice, Khao Khitchakut District, Chantaburi province

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมมีกรณีพิพาทเกิดขึ้นได้ภายในสังคมไม่มากนัก ดังนั้นทางออกที่ดีที่สุด คือการที่คนในสังคมเดียวกันจะร่วมมือกันเพื่อแก้ไขข้อพิพาทนั้น และพยายามหาทางออกในการเยียวยาความเสียหายให้กลับคืนมาได้ ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็ทำได้ด้วยการใช้กระบวนการยุติธรรมที่มีความเข้มแข็งและคนในสังคมชุมชนมีส่วนร่วมด้วยอย่างแท้จริงจึงจะเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

สำหรับระบบงานยุติธรรมของไทยมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่ในสมัยสุโขทัยจนถึงในปัจจุบัน สำหรับระบบงานยุติธรรม ได้มีการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่กันโดยเด็ดขาด คือ การสืบสวน สอบสวน และจับกุม เป็นหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ การฟ้องคดีและการดำเนินคดีในศาลเป็นหน้าที่ของอัยการและทนายความ การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นหน้าที่ของศาลและการปฏิบัติตามคำพิพากษาคดีเป็นหน้าที่ของศาล และการปฏิบัติตามคำพิพากษาเป็นหน้าที่ของกรมคุมประพฤติและกรมราชทัณฑ์ หรือรวมเรียกว่ากระบวนการยุติธรรมโดยสถาบัน ซึ่งเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Corrections (ดร.พิมลรัตน์ วรณะหทัย สรุปรายการบรรยายหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม 2559)

เมื่อพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบงานยุติธรรมในปัจจุบัน น่าจะแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่เป็นระบบงานควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Establishment) และลักษณะซึ่งถือว่าระบบงานยุติธรรมเป็นระบบย่อยของชุมชน (Criminal Justice as a Community Subsystem) ซึ่งรวมเอาระบบแรกเข้าไว้ด้วย (Politics-03 2552 ระบบกระบวนการยุติธรรมไทย) จากสภาพการณ์ของความเป็นมาทั้งหมด ผู้วิจัยจึงคิดที่จะหาคำตอบในประเด็นปัญหาต่อไปนี้ เพื่อให้ประชาชนในสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนและสามารถจัดตั้งยุติธรรมชุมชนเพื่อขจัดปัญหาข้อพิพาทและลดปริมาณคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมได้อีก ทั้งทำให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนและสามารถร่วมมือกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อพัฒนาตนและสังคม และท้องถิ่นได้ ผู้วิจัยจึงแบ่งประเด็นศึกษาออกดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 แนวคิดทฤษฎีในการจัดตั้งยุติธรรมชุมชน ซึ่งพบว่าพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความไม่รู้กฎหมายหรือแม้กระทั่งการกระทำที่เป็นการละเมิดกฎหมายยังมีอยู่โดยเป็นการกระทำที่เกิดจากความไม่รู้หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และในขณะเดียวกันก็พบว่าประชากรและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้นำชุมชนมีความรู้ ความสามารถ และมีความมุ่งมั่นในการจัดการแก้ไขข้อพิพาทอย่างแท้จริง เพียงแต่ขาดการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมและระบบบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรมก็จะนำมาซึ่งความเข้มแข็งในชุมชนเขาคิชฌกูฏได้เป็นอย่างดี และหากมีมาตรการทางกฎหมายมารองรับอย่างมีหลักการจะนำมาซึ่งการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นอย่างมากได้ในที่สุด

ประเด็นที่ 2 ประเด็นปัญหากฎหมายในการจัดตั้งยุติธรรมชุมชน

แม้กระบวนการยุติธรรม ที่นำมาใช้ในการแก้ไขข้อพิพาทจะมีขั้นตอนกระบวนการที่มากมายหลากหลายขั้นตอน แต่อย่างไรก็ดี กระบวนการยุติธรรมในความหมายของผู้วิจัยที่ต้องการจัดตั้งกลุ่มยุติธรรมชุมชนเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งในสังคมและทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลงโดยอาศัยความร่วมมือกันของคนในสังคมแม้จะไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนตามความหมายของกระบวนการยุติธรรม แต่หลักการและแนวคิดดังกล่าวก็เป็นการลดปริมาณคดีและหลีกเลี่ยงมิให้มีการบังคับคดีโดยสถาบันทางกระบวนการยุติธรรมซึ่งถือเป็นยุติธรรมทางเลือกแนวใหม่ ทำให้เกิดกระบวนการยุติธรรมชุมชน (Community Justice) หรือ ระบบยุติธรรมชุมชนเข้ามาแทนที่ อันเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความเป็นธรรมโดยใช้กระบวนการของชุมชนเองผ่านการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการป้องกันอาชญากรรม จัดการความขัดแย้งและเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมหรือการกระทำความผิดได้ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556 หน้า 164-168)

จากปัญหาที่กล่าวมา ก็ได้มีความพยายามในการร่างกฎหมายเพื่อรองรับกระบวนการยุติธรรมชุมชน กล่าวคือ ร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... โดยมีหลักการและเหตุผลประกอบร่าง: ให้มีกฎหมายว่าด้วยยุติธรรมชุมชน และเหตุผล คือ “เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรมตามแนวความคิดยุติธรรมชุมชนในปัจจุบันยังไม่มีกรอบแนวทางดำเนินงานที่ชัดเจนและยังไม่มี

กฎหมายรองรับการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กร ที่เกี่ยวข้อง เป็นผลให้การดำเนินงานดังกล่าวยังไม่สามารถบรรลุผลตามวัตถุประสงค์จึงสมควรกำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการยุติธรรมระดับชุมชนเพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานยุติธรรมชุมชนและรองรับการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

ดังจะเห็นได้ว่าในขณะนี้ ร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ... ดังกล่าวยังไม่ประกาศออกมาบังคับใช้ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงเป็นการรองรับในการใช้บังคับของร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ... เมื่อประกาศเป็นกฎหมายได้เป็นอย่างดีเพื่อนำข้อดีข้อเสียของการจัดตั้งยุติธรรมชุมชนที่ได้จากการศึกษาไปแก้ไขพัฒนากฎหมายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ...
2. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการจัดตั้งยุติธรรมชุมชนอันนำมาเพื่อพัฒนามาตรการทางกฎหมายอันเป็นกฎหมายต้นแบบในการจัดตั้งยุติธรรมชุมชนและจัดตั้งชุมชนในท้องถิ่นได้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจึงกำหนดระเบียบวิธีวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร คือ

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นเอกสารที่ยังไม่ได้วิเคราะห์ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา และร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ....

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นกลุ่มเอกสารที่ผ่านการวิเคราะห์แล้ว ได้แก่ ตำรา บทความ เอกสารทางวิชาการอื่นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมและแนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนสอน เช่น แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม แนวคิดและทฤษฎีในการลงโทษขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณา และกระบวนการยุติธรรม องค์กรและหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมตามหน้าที่หลัก (ยุติธรรมกระแสหลัก) แนวคิดทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หลักการยุติธรรมชุมชน การให้ประชาชนสังคมมีส่วนร่วม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

การระดมความคิดเห็นโดยการสนทนากลุ่มเจาะจง (Focus Group) การระดมความคิดเห็นโดยการสนทนากลุ่มเจาะจง (Focus Group) เป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพวิธีการหนึ่ง ที่ให้กลุ่มประชากรเป้าหมายเป็นกลุ่มเจาะจงที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสีย (Stakeholders) กับประเด็นวิจัยมาอยู่ร่วมกันแล้วให้ประชากรกลุ่มเจาะจงนั้นแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ต่อกันตามประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ โดยผู้ดำเนินการหรือพิธีกร คือ ตัวผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัยและพิธีกรร่วม คือ บุคลากรทางกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ นายบุษิต วรรณตระกูล อัยการประจำสำนักงานอัยการจังหวัดระยอง เพื่อดำเนินการกำหนดประเด็นการสนทนา และให้ผู้ร่วมสนทนาได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง

ประชากรกลุ่มสนทนา

ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของประชากรกลุ่มสนทนาออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 2 คนดังนี้ 1. ทนายความ 2. ผู้นำชุมชน 3. ประชากรในชุมชนหลากหลายอาชีพ

ประเด็นการสนทนา

สำหรับการระดมความคิดเห็นโดยการสนทนากลุ่มเจาะจง (Focus Group) นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการสนทนาออกเป็น 1. การรับรู้ข้อมูล/ความรู้พื้นฐานทางกระบวนการยุติธรรม 2. ปัญหากระบวนการยุติธรรมในชุมชนเขาคิชฌกูฏ/กรณีพิพาทในชุมชน 3. ผลกระทบในการจัดตั้งยุติธรรมชุมชน 4. ความคิดเห็นในการจัดตั้งยุติธรรมชุมชน และ 5. สรุป

เมื่อสรุปผลตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้แล้ว ผู้ร่วมสนทนาได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบตามประเด็นที่ได้ตั้งไว้และนำผลที่ได้มาวิเคราะห์รวมทั้งสรุปและข้อเสนอแนะ

เมื่อได้ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมจากการวิจัยเชิงเอกสารแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบถึงความเป็นไปได้ในการจัดการเรียนการสอนทางนิติศาสตร์เพื่อนำข้อมูลไปสนับสนุนการจัดตั้งยุติธรรมชุมชนต่อไป

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม โดยเรียบเรียงจากกระบวนการยุติธรรมที่มีองค์กรอื่นมาเข้าร่วมในการทำหน้าที่ตามกระบวนการยุติธรรมจะเห็นได้ว่า องค์กรหลายองค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา และช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย นอกจากนั้นกระทรวงยุติธรรม โดยยุติธรรมจังหวัดได้จัดให้มีการลงพื้นที่เพื่อจัดตั้งยุติธรรมชุมชนเพื่อให้สังคมและประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมและรู้แนวทางปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน ของกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งมีความรู้ตั้งแต่คดียังไม่ถึงศาล ไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาจนคดีได้ไปสู่ศาลและกระบวนการพิจารณาแล้ว และภายหลังจากที่ศาลได้มีคำพิพากษา จนถึงหน่วยงานติดตามให้กระบวนการการยุติธรรมดำเนินต่อไปได้แม้มีคำพิพากษาแล้วก็ตาม นอกจากนั้นกระทรวงยุติธรรมยังมีมาตรการในการช่วยเหลือ สนับสนุนให้กระบวนการจัดตั้งยุติธรรมชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นไม่ว่าจะใช้วิธีทางในด้าน อาสาสมัคร หรือ การกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็ดีหากเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมและจัด

ตั้งขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในรูปแบบของยุติธรรมชุมชน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการประสานการบริหารงานยุติธรรมในระดับชาติให้เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องและมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ อันเป็นผลให้การอำนวยความสะดวกยุติธรรมมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมจึงสมควรส่งเสริมให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรมที่มีความเชี่ยวชาญในการใช้กฎหมายด้านต่าง ๆ ได้ร่วมกันวางแผนการบริหารงานยุติธรรมและแก้ไขปัญหาคอขวดในกระบวนการยุติธรรม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศโดยเริ่มจากการวางระบบบริหารงานยุติธรรมในระดับเล็ก ๆ ก่อน ซึ่งก็คือ ระดับชุมชนและท้องถิ่น จำเป็นต้องตราเป็นพระราชบัญญัติขึ้นมารองรับการดำเนินงาน หากมีการจัดตั้งยุติธรรมชุมชนขึ้นมาก็จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาคอขวดข้อพิพาทและสามารถระงับข้อพิพาทได้ดียิ่งกว่าการนำคดีขึ้นสู่ศาลในทุกกรณี

อภิปรายผล

ผู้วิจัยจะนำเสนอสภาพปัญหาที่ต้องการการแก้ไขจากกระบวนการยุติธรรมชุมชน ดังนี้ คือ สภาพการอันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ที่ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเสมอภาคเป็นธรรมและเท่าเทียมซึ่งปัญหาสำคัญประการหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมในภาพรวมพบว่ากระบวนการยุติธรรมอิสระแยกส่วนหน่วยงานที่มีภารกิจด้านงานยุติธรรมกระจัดกระจายสังกัดอยู่ในต่างกระทรวงและสังคมโดยที่กลไกการประสานงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบทำให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อนประชาชนเกิดการสับสนในการดำเนินงานล่าช้าและต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงซึ่งปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านการบริหารงานยุติธรรมดังนี้

1. กลไกการประสานงานไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพขาดเอกภาพในการบริหารจัดการ
2. หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมขาดวัฒนธรรมองค์กรร่วมกับการปฏิบัติงานยังมีลักษณะต่างคนต่างทำส่งผลให้ขาดการประสานการทำงานที่เชื่อมโยงกันทั้งระบบโครงสร้างหน่วยงานไม่เหมาะสมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานความยุติธรรมแก่ประชาชน
3. หน่วยงานในระบบงานยุติธรรมยังมีศักยภาพความพร้อมทางเทคโนโลยีสารสนเทศไม่เท่าเทียมกัน ทั้งด้านบุคลากร เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์สนับสนุนล้ำสมัยไม่เพียงพอกับความต้องการขาดระบบโปรแกรมการจัดเก็บข้อมูลที่มีประสิทธิภาพขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน
4. ระบบงานยุติธรรมทางอาญามีขั้นตอนการดำเนินงานที่ล่าช้าและเสียค่าใช้จ่ายสูง
5. กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายไม่สอดคล้องกับสภาพเป็นจริงของปัญหาและมีความล่าช้าในการดำเนินการรวมทั้งพัฒนาไม่ทันกับลักษณะความผิดที่มีลักษณะซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ
6. ระบบงานยุติธรรมทางแพ่งและพาณิชย์ขาดมาตรฐานการดำเนินงานที่ชัดเจนรวมทั้งความล่าช้าในการบังคับคดีที่ไม่เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล นอกจากนี้ตัวบทกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ครอบคลุมรูปแบบการก่ออาชญากรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่

7. การขาดความรู้ความเข้าใจในระบบงานที่ทำทางด้านปกครองคดีทางปกครอง
8. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมบางส่วนขาดจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีในการให้บริการแก่ประชาชน ตลอดทั้งปัญหาที่การปฏิบัติโดยไม่ชอบธรรมจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม
9. ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตรวมทั้งกระบวนการยุติธรรมและขั้นตอนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมและบทบาทในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานกระบวนการยุติธรรม
10. ความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมของประชาชนมีน้อย ทำให้กระบวนการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างยากลำบาก

จากสถานการณ์และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคกับการบริหารงานยุติธรรมที่กล่าวมาจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการมีพระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 งานด้านกระบวนการยุติธรรมมีความจำเป็นต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยและอำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นกับสังคมทั้งในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาอาชญากรรมการคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายและการให้บริการแก่ประชาชน

นอกจากนี้ ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังไม่เพียงพอเท่าที่ควร โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมในชุมชนการป้องกันและแก้ไขปัญหาคriminal จากความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นที่ต้องตรากฎหมายในระดับพระราชบัญญัติขึ้นมาใช้บังคับเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

นอกจากนี้ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ได้มีแผนงานและโครงการสำคัญในการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชน และการให้ความช่วยเหลือประชาชน โดยการ

1. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน ด้านกระบวนการยุติธรรมทางเลือก
2. สนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมโดยการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนครอบคลุมทั่วประเทศ
3. ส่งเสริมการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นแก่ประชาชน

4. ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องขับเคลื่อนระบบงานยุติธรรมชุมชนให้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 โดยจำต้องมีกฎหมายรองรับการดำเนินงานของหน่วยงานและประชาชนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

นอกจากนี้ จากปัญหาของกระบวนการยุติธรรมไทยในปัจจุบันที่มีสาเหตุหลักมาจากความเป็นกลไกระบบราชการขนาดใหญ่และใช้ทรัพยากรมาก ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมในหลายขั้นตอนต้องใช้เวลาานาน ส่งผลให้ปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลมีจำนวนมากขึ้น ก่อให้เกิด

ปัญหา“คดีล้นศาล คนล้นคุก” รวมถึงปัญหาที่ประชาชนยังไม่มีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมในระบบงานยุติธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักด้วย การนำเอากระบวนการยุติธรรมทางเลือก โดยการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนจะนำไปสู่การลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลและลดปริมาณผู้ต้องขังที่มีจำนวนมากเกินไปในปัจจุบัน ตลอดจนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมีศักยภาพมีความปลอดภัย และเป็นสังคมที่มีความสมานฉันท์หรือความสามัคคีปรองดองกันมากยิ่งขึ้นต่อไป

จากหลักการอันเป็นสาระสำคัญดังกล่าวจึงให้มีกฎหมายว่าด้วยยุติธรรมชุมชน เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรมตามแนวความคิดยุติธรรมชุมชนในปัจจุบันยังไม่มีกรอบแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและยังไม่มีกฎหมายรองรับ การปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เป็นผลให้การดำเนินงานดังกล่าวยังไม่สามารถบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ จึงสมควรกำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการยุติธรรมระดับชุมชนเพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานยุติธรรมชุมชนและรองรับการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องมีกฎหมายมารองรับ

วิเคราะห์การจัดตั้งยุติธรรมชุมชนกับทฤษฎีทางกระบวนการยุติธรรม

เมื่อระบบงานยุติธรรมเราได้ยอมรับเอาแนวความคิดในการจัดทำกฎหมาย และนิติประเพณีในการดำเนินคดี และในการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดทางอาญาจากประเทศตะวันตก เช่น อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น มาประยุกต์ใช้ การบริหารงานยุติธรรมของเรา ตั้งแต่การสืบสวน สอบสวน และจับกุมผู้ต้องหา มาจนถึงการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาล จึงได้นำเอาปรัชญาที่มีใช้อยู่ในประเทศดังกล่าวนั้นมาใช้ด้วย ปรัชญาต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในระบบงานยุติธรรมทุกระบบ และมีอยู่ 4 ปรัชญาด้วยกัน คือ (1) ปรัชญาที่มุ่งต่อการลงโทษ (2) ปรัชญาที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (3) ปรัชญาที่มุ่งต่อการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และ (4) ปรัชญาที่มุ่งต่อการป้องกันอาชญากรรม

4.2.1 ปรัชญาที่มุ่งต่อการลงโทษ

ในสมัยโบราณการลงโทษผู้กระทำความผิดได้ทำกันอย่างโหดร้ายทารุณอย่างเช่น ในประเทศไทย เคยมีการลงโทษด้วยการเผาไฟทั้งเป็น การถ่วงน้ำ การทุบด้วยท่อนจันทน์ การใส่ชื่อคาตระเวรบกตระเวน เรือ แล้วนำไปตัดหัวเสียบประจาน เป็นต้น และแม้การลงโทษผู้กระทำความผิดในปัจจุบันมีมนุษยธรรมยิ่งขึ้น และยังเป็นนโยบายทางอาญาที่สำคัญของระบบงานยุติธรรม ความคิดเกี่ยวกับการลงโทษนี้มีที่มาจากปรัชญาการลงโทษของสำนักคลาสสิก (Classical School of Criminology) ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria ค.ศ.1718-1794) ผู้นำของสำนักคลาสสิกได้เรียกร้องให้มีการจัดตั้งมาตรฐานการลงโทษให้เหมาะสมกับผลร้ายของความผิดทางอาญาที่มีต่อชุมชนเบ็คคาเรีย เชื่อว่า ผู้กระทำความผิดมีเจตนาและจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน แนวความคิดนี้ทำให้การบริหารงานยุติธรรมง่ายขึ้น คือ เมื่อพบว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงแล้ว ศาลก็เพียงแต่กำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิดนั้น อนึ่ง ตามแนวความคิดของเบ็คคาเรีย เพื่อให้การลงโทษมีผลในทางยับยั้ง การลงโทษจึงควรจะ

ทำอย่างรวดเร็ว แน่นนอน และสาสมกับความผิดที่ได้ทำขึ้น หลักการลงโทษดังกล่าวจะจำกัดระดับของการลงโทษที่จำเป็นสำหรับหยุดยั้งผู้กระทำความผิดจากการประกอบอาชญากรรมครั้งต่อไป ตลอดจนจะมีผลต่อบุคคลอื่นมิให้ประกอบอาชญากรรมด้วย

จากการศึกษาข้อมูลของประเทศอังกฤษ พบว่าผู้กระทำความผิดร้ายแรงที่ได้รับการพักการลงโทษไปแล้วทำความผิดซ้ำค่อนข้างน้อย อย่างไรก็ตาม ถ้านำเอาการลงโทษจำคุกมาเป็นนโยบายหลักในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด เรือนจำและทัณฑสถาน คงจะมีที่ไม่เพียงพอสำหรับผู้ต้องโทษเป็นแน่ เพราะแม้ในปัจจุบันนี้ทั้งที่ทางราชการนำเอาวิธีพักการลงโทษและลดวันต้องโทษ ตลอดจนการอภัยโทษมาใช้ จำนวนผู้ต้องโทษ และต้องขังก็ยังล้นเรือนจำอยู่

ข้อที่ควรนำมาพิจารณา คือ ความแตกต่างในการใช้ดุลยพินิจในการลงโทษเพื่อ สำหรับในประเทศไทยระบบควบคุมการใช้ดุลยพินิจของผู้พิพากษา เช่น ยึดถือที่ศาลต่าง ๆ ใช้ ก็อาจเป็นกฎเกณฑ์ที่ช่วยลดความแตกต่างในโทษที่ผู้พิพากษาแต่ละคนจะกำหนดได้ นอกจากนี้ ในปัจจุบันในบางประเทศคือ การที่ศาลสั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยแล้วทำรายงานเสนอต่อศาล ก็จะมีผลต่อการที่ศาลจะใช้ดุลยพินิจได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนแตกต่างกันน้อยด้วย

ผลของการลงโทษเพื่อยับยั้ง ข้อที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับการลงโทษเพื่อเป็นการยับยั้ง คือ ถ้าการลงโทษเพื่อยับยั้งจะมีผลยาวนานเพียงไร การข่มขู่ว่าจะลงโทษต้องได้รับการสนับสนุนจากการลงโทษจริง ๆ ซึ่งจะให้ผู้ถูกลงโทษสูญเสียความเป็นสมาชิกของสังคมที่เขาสังกัดอยู่และเมื่อเป็นเช่นนั้นการลงโทษก็จะมีผลในการยับยั้งผู้ที่ประกอบอาชญากรรมเป็นอาชีวะได้ อย่างไรก็ตาม ความคิดของจอห์นสัน (Elmer H. Johnson) อาชญากรรมประเภทหนึ่งซึ่งเกิดจากอารมณ์ เช่น การฆ่าผู้อื่น การทำร้ายร่างกายบาดเจ็บสาหัส และการข่มขืนกระทำชำเรา ไม่อาจห้ามมิให้เกิดขึ้นโดยวิธีการลงโทษแบบยับยั้งเพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเพิ่มโทษสูงเท่าไรและรุนแรงเพียงไรก็จะมีผลต่อการยับยั้งอาชญากรรมประเภทนี้น้อยมากแต่อาชญากรรมประเภทอื่น เช่น การปล้นทรัพย์ การลักขโมย การลักทรัพย์ ซึ่งผู้กระทำโดยมุ่งหวังต่อผลที่ดีไว้ การลงโทษอาชญากรรมประเภทนี้อาจรุนแรงจะมีผลในการยับยั้ง

จากผลการวิจัยที่ได้จากการระดมความคิดเห็นโดยการสนทนากลุ่มเจาะจง เห็นว่า การลงโทษนี้ไม่เหมาะสมกับชุมชนควรเน้นไปที่การแก้ไขผู้กระทำความผิดมากกว่าดังนั้นหากมีการจัดตั้งยุติธรรมชุมชนขึ้นมาก็จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาคriminalข้อพิพาทและสามารถระงับข้อพิพาทได้ดียิ่งกว่าการนำคดีขึ้นสู่ศาลในทุกกรณี

4.2.2 ปรัชญาที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟู

ปรัชญาของการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อลดอาชญากรรมในอนาคตแอนเซล (Marc Ancel) มีวิวัฒนาการมาจากความคิดมากมายหลายอย่างที่อยู่เลยการลงโทษเพื่อเป็นการลงโทษความคิดประการหนึ่งก็คือว่า การคุ้มครองสังคมจากอาชญากรรม จำต้องมีการกระทำที่นอกเหนือไปจากการทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกในความผิดอีกความคิดหนึ่งเสนอว่าการลดพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายของอาชญากรรมเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและอาจทำได้โดยให้การศึกษาเสียใหม่ประการสุดท้ายความคิดในทางมนุษยธรรมก่อให้เกิดแนวความคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอย่างมีมนุษยธรรม (Marc Ancel. Social Defense : A

Modern Approach to Criminal Problems. (New York : Schocken Books, 1966), pp.28-30)

อย่างไรก็ดีโดยแท้จริงแล้วปรัชญาที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูนี้เป็นปรัชญาของนักอาชญาวิทยาสำนักโปซีตฟ ซึ่งเป็นสำนักที่ศึกษาอาชญากรรม โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่มีซีซาร์ ลอมโบรโซ (Cesare Lombroso, 1836-1909) เป็นผู้นำตามแนวความคิดของสำนักนี้ การศึกษาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เท่านั้นจะทำให้สามารถค้นพบว่าสาเหตุของอาชญากรรมได้หลักการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดของสำนักนี้เป็นหลักการที่มีพื้นฐานมาจากการศึกษาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์การวิเคราะห์ผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลจะช่วยให้กำหนดได้ว่าผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลจะช่วยให้กำหนดได้ว่าผู้กระทำความผิดคนนั้นกระทำความผิดด้วยสาเหตุอะไรและแก้ไขที่สาเหตุนั้นเนื่องจากสำนักนี้เกิดขึ้นเมื่อวิทยาศาสตร์ชีวภาพมีอิทธิพลต่อผู้มีการศึกษาในสมัยนั้นสำนัก Positive จึงอาศัยวิธีการและกระบวนการทางการแพทย์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและเมื่อวิชาการทางการแพทย์ได้แยกออกเป็นสาขาเฉพาะต่าง ๆ เพื่อบำบัดรักษาเฉพาะโรคการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้ที่มีปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ก็มีแนวโน้มที่จะแยกออกเป็นเฉพาะสาขาคด้วย

ตามปรัชญาที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดวิธีการแก้ไขแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ (1) การแก้ไขเป็นรายบุคคลวัตถุประสงค์ของการแก้ไขเป็นรายบุคคลก็คือการทำให้ผู้รับการแก้ไขรับเอาการควบคุมต่าง ๆ ของสังคมเพื่อนำไปเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ ความเชื่อหรือแรงจูงใจต่าง ๆ เพื่อว่าผู้รับการแก้ไขจะละเว้นจากการประกอบอาชญากรรมโดยสมัครใจวิธีการแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายบุคคลที่สำคัญ ได้แก่ วิธีการให้คำปรึกษาแนะนำทางจิตวิธีการให้คำปรึกษาแนะนำแบบนี้มีอยู่มากมายหลายอย่างที่ใช้โดยผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ นอกเหนือไปจากนักจิตวิทยาและจิตแพทย์และ

(2) การแก้ไขเป็นรายกลุ่ม นักทฤษฎีที่เกี่ยวกับวิธีการแก้ไขแบบกลุ่มมองปัญหาอาชญากรรมว่าเป็นเรื่องที่เกิดจากอิทธิพลของกลุ่มเป็นผลของการที่บุคคลผูกพันอยู่กับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีทัศนคติ ความเชื่อและคุณค่าเกี่ยวกับอาชญากรรมด้วยดังนั้นทฤษฎีการแก้ไขแบบกลุ่มจึงมีอยู่ 2 ทฤษฎีด้วยกัน คือ ทฤษฎีที่ใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือและทฤษฎีที่ใช้กลุ่มเป็นเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง

ผลการศึกษาที่ได้จากการระดมความคิดเห็นโดยการสนทนากลุ่มเจาะจงทำให้ผลการศึกษาว่าวิธีการที่เหมาะสมกับการจัดตั้งกระบวนการยุติธรรม คือ เน้น การแก้ไขไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขรายบุคคลหรือรายกลุ่ม อันเป็นการระงับกรณีพิพาทและสามารถลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลได้

4.2.3 ปรัชญาที่มุ่งต่อการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม

ปรัชญานี้แสดงให้เห็นถึงการยอมรับว่าผู้ที่บุคคลกระทำความผิดส่วนหนึ่งก็อาจเนื่องมาจากอิทธิพลของสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนและชุมชนนั้นเองก็เป็นสถานที่ที่ผู้ต้องโทษจะต้องกลับคืนไปหลังจากได้รับการแก้ไขฟื้นฟูแล้วถ้าชุมชนไม่ยอมรับอดีตผู้ต้องโทษตลอดจนไม่ให้โอกาสเขาให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนโอกาสที่เขาจะกลับตนเป็นพลเมืองดีของชุมชนก็คงจะเป็นไปได้ยากในเรื่องปรัชญาที่มุ่งต่อการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมนี้ผู้รู้ท่านหนึ่งได้แยกพิจารณาการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 2 นัย คือ (1) การยอมรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชน และ (2) ผู้กระทำความผิดเป็นผู้รับบริการ

1. การยอมรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชนผู้กระทำความผิดเมื่อพ้นโทษแล้วหรือได้รับการแก้ไขฟื้นฟูแล้วก็ต้องกลับคืนไปสู่ชุมชนที่เขาเคยมีที่อยู่อาศัยการที่ชุมชนยินดีต้อนรับเขากลับคืนย่อมเป็นการให้โอกาสเขาได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเช่นเดียวกับสมาชิกของชุมชนคนอื่น ๆ เพราะฉะนั้นปรัชญาที่มุ่งต่อการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมมีข้อแตกต่างจากปรัชญาที่มุ่งต่อการลงโทษและปรัชญาที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูที่ศึกษามาแล้ว 2 ประการ คือ

1.1 ปรัชญานี้เน้นการคงไว้หรือการยอมรับผู้กระทำความผิดให้เข้ามาร่วมประกอบกิจกรรมในชุมชนเช่นเดียวกับสมาชิกชุมชนคนอื่น ๆ อย่างไรก็ตามก็มีข้อสังเกตว่าการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวขึ้นอยู่กับ (1) ความถูกต้องของกฎหมาย และ (2) บรรทัดฐานทางกฎหมายเข้ากันได้กับศีลธรรมและสังคมจิตวิทยาที่ผูกพันมวลสมาชิกของชุมชนเข้าด้วยกันนอกจากนี้ยังเป็นที่ยอมรับกันว่าชุมชนไม่มีเจ้าพนักงานตำรวจเพียงพอที่จะคอยควบคุมสอดส่องดูแลคดีผู้ต้องโทษได้อย่างใกล้ชิดและอย่างต่อเนื่อง โดยการใช้อำนาจบังคับอย่างเดียวนั้นการยอมรับเอาอดีตผู้ต้องโทษเข้ามาอยู่ในชุมชนโดยให้โอกาสเขาประกอบกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นช่วยกระตุ้นให้อดีตผู้ต้องโทษยึดมั่นในบรรทัดฐานความประพฤติของชุมชนได้ดียิ่งกว่าการควบคุมสอดส่องดูแลของพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานพักการลงโทษ

1.2 ปรัชญานี้มองเห็นว่าการยุติธรรมทางอาญาเป็นงานอย่างหนึ่งของชุมชนในฐานะเป็นสถาบันและระบบงานที่ให้บริการ ระบบงานยุติธรรมในฐานะเป็นระบบงานย่อยของชุมชนนี้จะต้องทำงานผสมผสานกับสถาบันอื่น ๆ ในชุมชน โดยการให้อดีตผู้ต้องโทษมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนเปิดโอกาสให้หน่วยงานยุติธรรมมีเหตุผลที่จะสอดแทรกงานของตนเข้าไปในเครือข่ายงานของสถาบันอื่น ๆ ในชุมชนด้วยส่งผลให้กิจกรรมผสมผสานกับกิจกรรมของสถาบันอื่น ๆ ในสังคมที่มีขอบข่ายบริการกว้างขวางการป้องกันอาชญากรรมก็ตีการควบคุมอาชญากรรมก็ตีและการแก้ไขพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายก็ตี ก็จำต้องใช้บริการของสถาบันต่าง ๆ เหล่านั้นด้วยเช่นเดียวกัน ในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมนี้มีทฤษฎีที่นำมาใช้อยู่ทฤษฎีหนึ่ง คือ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (Interactive theory) การแพร่กระจายและการลดลงของอาชญากรรมในชุมชนก็อาจเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งหมดยกได้ข้อบังคับและแบบแผนทางสังคมจิตวิทยาของชุมชนอย่างไรก็ดีการเป็นสมาชิกของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการยอมรับซึ่งกันและกันการที่อดีตผู้ต้องโทษจะได้รับการยอมรับจากชุมชนให้เป็นสมาชิคนั้นอาจได้มาจากการแก้ไขฟื้นฟูแต่วิธีการที่ดีที่สุดก็คือการปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกของชุมชนตามปกติในชุมชนนั่นเองนอกจากนี้การแก้ไขฟื้นฟูแบบอาศัยซึ่งกันและกันจะเน้นหน้าที่ที่มีต่อกันและกันรวมถึงการเคารพนับถือกันระหว่างผู้แก้ไขฟื้นฟูแบบอาศัยซึ่งกันและกันจะเน้นหน้าที่ที่มีต่อกันและกันรวมถึงการเคารพนับถือกันระหว่างผู้แก้ไขกับผู้รับการแก้ไขตามปรัชญาที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟู การอาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้นระหว่างบุคคล 2 คน คือ ผู้แก้ไขและผู้รับการแก้ไขแต่ถ้าการอาศัยซึ่งกันและกันจะมีความหมายภายหลังจากที่ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชนการกระทำดังกล่าวนี้จะต้องขยายออกไปถึงชุมชนด้วย

จากทฤษฎีควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อมจะเห็นได้ว่าถ้าทำให้คนมีสำนึกไม่ละเมิดกฎหมายแล้วไม่ว่าสภาพแวดล้อมจะเอื้ออำนวยหรือไม่ก็ตามคนผู้นั้นก็ย่อมจะไม่ทำผิดกฎหมาย

ถึงกระนั้นสำหรับคนกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วคนกลุ่มที่ 1 ถ้าสิ่งแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยหรือเปิดช่องให้ประกอบอาชญากรรมก็คงจะไม่ประกอบอาชญากรรมการออกแบบผังเมืองหรือจัดที่อยู่อาศัยไม่ให้เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชญากรรมก็อาจมีส่วนทำให้ลดอาชญากรรมลงได้ซึ่งตรงกับคำกล่าวที่ได้กล่าวไว้ว่าการออกแบบผังเมืองหรือจัดที่อยู่อาศัยที่ไม่เปิดโอกาสให้ประกอบอาชญากรรมไม่อาจกระทำได้ทุกแห่งเพราะฉะนั้นสถานที่ที่มีการออกแบบผังเมืองดีและมีการป้องกันอาชญากรรมดีอาชญากรรมก็จะไม่ไปรบกวนแต่สถานที่อื่น ๆ ที่มีการออกแบบผังเมืองและการป้องกันอาชญากรรมไม่ดีก็จะมีอาชญากรรมไปรบกวนเนื่องจากในปัจจุบันการคมนาคมและการขนส่งมีความสะดวกรวดเร็วประเด็นสำคัญก็คือว่าการป้องกันอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อมของไทยและต่างประเทศควรเน้นทั้งการแก้ไขฟื้นฟูและการปรับปรุงสิ่งแวดล้อม

จากผลการศึกษาดูการระดมความคิดเห็นโดยการสนทนากลุ่มเจาะจงนั้น เห็นว่าควรนำแนวคิดของปรัชญานี้รวมกับการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อใช้เป็นหลักในการจัดตั้งยุติธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง เพราะนอกจากจะต้องมีการแก้ไขฟื้นฟูแล้วการป้องกันไม่ให้อาชญากรรมหรือข้อพิพาทเกิดขึ้นเป็นสิ่งจำเป็นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยนี้ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีกฎหมายรองรับการจัดตั้งยุติธรรมชุมชนในรูปแบบอาสาสมัคร และควรเพิ่มหลักสูตรองค์ความรู้ที่รองรับด้านกระบวนการยุติธรรมให้แก่สมาชิก อีกทั้งเปิดโอกาสให้หน่วยงาน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการยุติข้อพิพาท ระงับข้อพิพาทในชุมชน และควมามีมาตรการส่งเสริมในการป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู อาชญากรรมในการกระทำความผิดหรือบุคคลผู้กระทำความผิดให้สามารถอยู่ในสังคมอย่างเกิดประโยชน์แก่ชุมชนมากกว่าการลงโทษ ด้วยกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก หรือ กระบวนการยุติธรรมแบบสถาบัน ซึ่งควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อรองรับการทำงานและเป็นมาตรการที่สามารถมีสภาพบังคับได้

.....

เอกสารอ้างอิง

- กรมพล ทอธรรมนูญ และเชาวน. (2544). วิวัฒนาการของระบบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบันพร้อมตัวบทรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.
- กิตติบดี ชินเบญจกุล. (2549). “กำเนิดระบบประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐ”
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2540) กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2542). คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.กฎหมายอาญา : ภาคบทบัญญัติทั่วไป พิมพ์ครั้งที่ 2 (นนทบุรี สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ.2535) น.76-99)

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2545). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : จีราธิการพิมพ์.

คณิง ภาไชย. (2523). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์. วิญญูชน.

จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช. (2545). คำอธิบายประมวลวิธีพิจารณาความอาญา (ภาค1-2). กรุงเทพฯ: อักษร.

จิรนิติ หะวานนท์. (2543). สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.

น้ำแท้ มีบุญสร้าง 2559 สรุปการบรรยายทฤษฎีกฎหมายอาญา

พิมพ์รัตน์ วรรณหทัย 2559 สรุปการบรรยาย การพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย

ภูมิ โชคเหมาะ 2559 ประกอบการสอนนิติศาสตร์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

สมบัติ พงศพิงศศักดิ์ 2559 สรุปการบรรยาย ทฤษฎีกฎหมายเอกชน

ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์.การควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม : หลักทฤษฎีและมาตรการ เอกสารการศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ฉบับที่ 33 (กรุงเทพมหานคร คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เมษายน 2525) น.30-40

สุพจน์ สุโรจน์ และคณะ กฎหมายอาญา : อาญาบทบัญญัติทั่วไป น.50 , 514-515

สุพจน์ สุโรจน์ ทฤษฎีการลงโทษและทฤษฎีวิธีการเพื่อความปลอดภัย หน้า 17 ในเอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมืองชั้นสูง.กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, (หน้า 5 -12).

สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ 2559 สรุปการบรรยายทฤษฎีกฎหมายอาญา